

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Наставно – научно веће Правног факултета Универзитета у Београду је на седници одржаној 23. априла 2018. године именовало комисију за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Снежане Дабић**, дипломираног правника-мастера права, под насловом „**Дужност обавештавања при закључењу уговора**“, у саставу: др Драгор Хибер, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, др Марија Караникић Мирић, ванредни професор Правног факултета у Београду, др Милош Живковић, ванредни професор Правног факултета у Београду и др Душан Николић, редовни професор Правног факултета у Новом Саду.

Након што је прегледала рукопис докторске дисертације, Комисија има част да Наставно-научном већу Правног факултета поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I. Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Снежана Дабић је рођена 20. фебруара 1988. године у Скопљу. Основну и средњу школу је завршила у Лесковцу са одличним успехом и носилац је Вукове дипломе. Правни факултет Универзитета у Београду је уписала 2006. године, а завршила у року 2010. године као најбољи студент у генерацији са просеком 9,86, што јој је донело награду из Фондације „Професор др Мирко Васиљевић“. Као студент четврте године, похађала је летњу школу пореског права у Бечу и летњу школу арбитражног права у Дизелдорфу.

Након основних студија, 2010. године уписује мастер студије на Правном факултету Универзитета у Београду, Пословно-правни смер, које је завршила са просечном оценом 9,75. Мастер рад под називом *Правна дејства закључења зеленашких*

уговора одбранила је са оценом 10. Током мастер студија учествовала је на међународном такмичењу из области Арбитражног права и Права међународне продаје робе као део тима који је у укупном пласману освојио пето место. Упоредо са мастер студијама радила је у адвокатској канцеларији „Harrisons“.

Докторске студије уписује 2012. године на Правном факултету Универзитета у Београду, Грађанско-правна ужа научна област I. Током докторских студија положила је са највишом оценом испит из предмета Методи научноистраживачког рада, први усмени докторски испит (предмети: Општи део Грађанског права, Стварно право и Облигационо право), као и други део усменог докторског испита (предмети Закључење уговора и Право обезбеђења потраживања). У септембру 2016. године је успешно одбранила семинарски рад под називом *О могућности одрицања од услова*, а 30. новембра 2016. године и пројекат докторске дисертације пред комисијом у саставу: проф. др Драгор Хибер, проф. др Марија Караникић Мирић и проф. др Милош Живковић.

У звање сарадника у настави за грађанскоправну ужу научну област (предмет: Грађанско право – Општи део и Стварно право) изабрана је у новембру 2011. године, а у звање асистента у марту 2013. године. У исто звање, реизабрана је у априлу 2016. године. Од првог избора у звање до сада, изводила је вежбе из предмета Грађанско право – Општи део и Стварно право, Облигационо право, као и вежбе на мастер студијама на Грађевинском факултету Универзитета у Београду (предмет: Право у управљању непокретностима, модул: Управљање непокретностима, Катедра за геодезију).

Током јуна 2016. и јуна 2017. године, Снежана Дабић је боравила на Max Planck Институту за упоредно и међународно приватно право у Хамбургу (Немачка), а током августа 2017. године на Europa-Institut у Сарбрикену (Немачка), Универзитет Сарланд. За истраживачке боравке у 2017. години добила је стипендију Немачке службе за академску размену (DAAD).

Када је реч о осталим ангажовањима, кандидат Снежана Дабић је током 2012. и 2013. године била део Комисије за припрему документације за акредитацију – реакредитацију Правног факултета Универзитета у Београду, од маја 2013. године обавља функцију секретара за постдипломске студије Катедре за грађанско право, а од новембра

2016. године и функцију секретара Управног одбора Удружења за арбитражно право у Београду. Од 2013. године ангажована је на пројекту Правног факултета Универзитета у Београду под називом *Идентитетски преображај Србије*, а од 2018 године и на пројекту *Усклађивање пословног права Србије са правом ЕУ*.

Говори енглески језик, а служи се француским и немачким језиком.

Кандидат Снежана Дабић је до сада објавила следеће радове у којима је научно обрадила актуелна питања из области грађанског права:

1. „Правна дејства закључења зеленашких уговора“ – одбрањен мастер рад;
2. „Појам родитеља у домену грађанскоправне одговорности за штету“ – објављено у часопису *Правни живот*, бр. 10/2013, 693-707;
3. „О дејствима модификације уговора одложним условом“ – објављено у часопису *Анали Правног факултета*, бр. 2/2014, 197-214;
4. „О дејствима модификације уговора потестативним условом“ - објављено у часопису *Harmonius – Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, бр. 1/2014, 26-41;
5. „Могућност вансудског поништења уговора у српском праву“ - објављено у часопису *Право и привреда*, бр. 4-6/2015, 139-153 (коауторски са К. Доловић);
6. „О могућности одрицања од услова“ – семинарски рад одбрањен на Правном факултету Универзитета у Београду (26 стр.);
7. „Могућност одрицања од дејстава осујећења одложног услова“ – објављено у часопису *Harmonius – Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, бр. 2016, 48-66;
8. „Могућност одрицања од дејстава остварења раскидног услова“ - објављено у часопису *Правни живот*, бр. 10/2016, 675-692;
9. „Дејства преваре која потиче од трећег при закључењу теретних уговора“ –објављено у часопису *Право и привреда* бр. 10-12/2017, 80-107;

10. „Предуговорна дужност обавештавања јемаца“ – прихваћено за објављивање у часопису *Анали Правног факултета у Београду*;

2. Основни подаци о дисертацији

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 24. априла 2017. године одобрило је кандидаткињи Снежани Дабић израду докторске дисертације под називом *Дужност обавештавања при закључењу уговора* и за ментора одредило др Драгора Хибера, редовног професора Правног факултета Универзитета у Београду.

Докторска дисертација Снежане Дабић је написана на око 360 страница, са преко 1240 фуснота, текста А4 формата (ћирилично писмо, фонт *Times New Roman*, величина фонта 12, проред 1,5) и у свему је усклађена са стандардима Универзитета у Београду који се односе на форму и садржај докторске дисертације. Дисертација садржи још и насловну страну на српском и енглеском језику, страну са информацијама о менторима и члановима комисије, резиме на српском и енглеском језику са кључним речима, четири странице садржаја, попис литературе на 34 стране, биографију, изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу.

Дисертација је израђена на основу проучавања грађе која обухвата 511 библиографских јединица, коју чине монографски радови, уџбеници, зборници радова, научни и стручни чланци, извори међународног, упоредног и домаћег права, као и судска пракса. Текст дисертације је подељен на седам целина: увод, пет глава и закључак.

II. Предмет и циљ дисертације

Централни предмет истраживања ове докторске дисертације јесте испитивање да ли постоји дужност обавештавања при закључењу уговора и мимо оних случајева у којима је недвосмислено, изричитом законском нормом, таква дужност већ наметнута сауговорачима, те следствено, каква је њена природа и обим (домашај). Основно питање које се поставља у раду јесте: да ли је и у којим случајевима (под којим условима) будући

сауговарач дужан да другу страну, при закључењу уговора, обавести о одређеним околностима релевантним за доношење одлуке о закључењу уговора?

Постављено питање, те анализа предуговорне дужности обавештавања уопште, већ деценијама окупира упоредноправну научну мисао. Несумњиво је да је томе у великој мери допринео развој потрошачког права, у коме је окосница заштите потрошача као слабије стране, између осталог, и имплементирање дужности обавештавања. Међутим, иако је предуговорна дужност обавештавања достигла најшире размере управо у потрошачком праву, у развоју уговорног права (уопште) у судској пракси, свеприсутна је тенденција повећања броја случајева у којима се намеће предуговорна дужност обавештавања. То је довело до тога да су се неке од њих постепено издвајале у самосталне, законом изричито предвиђене дужности обавештавања, заменивши општа правила, посебно начело савесности и поштења, непосреднијим и конкретнијим правним основом. Али, и више од тога, развој дужности обавештавања у судској пракси био је довољно снажан да су поједина законодавства, у своје изворе облигационог права, унела изричиту одредбу о предуговорној дужности обавештавања општег карактера.

И када је реч о нашем праву, начелно се може рећи да савремене тенденције повећања броја дужности обавештавања нису заобишле ни српско право. Небројено је много прописа којима су наметнуте сауговарачима, нарочито професионалцима, а у корист лаика, дужности обавештавања још у периоду пре закључења уговора. Међутим, њих кандидат не обрађује посебно у овом раду, већ се на њих осврће само у одређеној мери, уколико је потребно да се испита њихова генеза - узрок и основ њиховог настанка, на чијем терету, односно, у чијем интересу су установљене, те који се циљ њима желео постићи. Али, чак и онда када их се дотиче, кандидат их анализира искључиво у функцији лакше сазнатљивости и разумевања предуговорне дужности обавештавања, као института општег карактера.

Са друге стране, у раду се истиче да постојећи извори уговорног права не познају као такву, изричито предвиђену, општу предуговорну дужност обавештавања. Другим речима, нема опште одредбе у нашем, као ни у већини упоредноправних система, којом би се правним субјектима, који су у „поступку“ закључења уговора, налагало да једни друге обавесте о околностима које би могле да утичу на њихову одлуку о закључењу уговора.

Међутим, кандидат сматра да одсуство изричите нормe којом би била уређена дужност обавештавања при закључењу уговора општег карактера не подразумева нужно да таква дужност уопште не постоји у једном правном систему. Као аргумент Снежана наводи да у прилог томе говори и искуство из упоредноправних система: показало се, нарочито на основу обимне упоредноправне судске праксе, да ни у другим системима одсуство изричитих правила није представљало доказ да не постоји дужност обавештавања. Свакако, тиме је било отежано истраживање о овом проблему. Одговор на питање постоји ли уопште таква предуговорна дужност обавештавања - те уколико резултира потврђивим одговором, каква је природа овакве опште дужности, њен домаћај и коначно, санкција у случају њене повреде - неопходно је тражити испитивањем других института уговорног права којима се, макар делимично и макар посредно, постиже иста сврха - санкционисање ћутања о околностима релевантним за другу страну при закључењу уговора. У вези са тим, при анализи опште предуговорне дужности обавештавања неопходно је дотаћи се и општих начела уговорног права, нарочито начела савесности и поштења. Томе у прилог говори и чињеница да је примарни правни извор (основ) посебних дужности обавештавања, како уговорног, тако и предуговорног карактера, пре изричите законске нормe представљало управо начело савесности и поштења. Дужност обавештавања, нарочито предуговорна, није ништа друго до брига (и) о сауговарачевим интересима. Дужност савесног и поштеног поступања, као темељ дужности обавештавања, која се намеће уговорним странама не само при остваривању права и обавеза из већ насталог облигационог односа, већ и при заснивању истог, представља правни стандард понашања који се очекује од правних субјеката при стварању и остваривању уговорних односа. Управо у светлу испитивања постојања и обима опште предуговорне дужности обавештавања, неопходно је, између осталог, сазнати да ли и у којим случајевима савесно и поштено поступање имплицира неопходност да се у обзир узму и сауговарачеви интереси. Другим речима, када је оправдано очекивати од сауговарача да саопшти одређену чињеницу другој страни, или посматрано из другог угла, када савесно понашање, заправо, подразумева дужност сауговарача да се сам обавести. Начело савесности и поштења би требало да помогне у постављању јасн(и)је границе између дужности обавештавања и дужности сваке стране да се сама обавести и утврђивању када се чини оправданим санкционисати пасивност једне стране (ћутање о одређеној

околности, те одсуство бриге о сауговарачевим интересима), а када пасивност друге стране (одсуство бриге о сопственим интересима). Отклањање постојеће информационе асиметрије, услед које стране полазе са различитих, неједнаких позиција при закључењу уговора, није у сваком случају, нити би требало да буде, на терету информационо надмоћније стране. Није универзални циљ или тежња да се по сваку цену изједначе позиције са којих уговарачи крећу, већ да се спречи евентуална злоупотреба ове надмоћи.

Од круцијалног значаја, кандидат сматра питање утврђивања елемената (предуслова) за настанак предуговорне дужности обавештавања. Њиховим идентификовањем би се омогућило пружање одговора на питање када настаје дужност обавештавања и који је њен обим. Анализа домаће и упоредноправне судске праксе и литературе, посебно начина на који се уређују и примењују правила сродних установа којима се штити воља сауговарача, показују да се посебна пажња мора посветити понашању сауговарача при закључењу уговора. Начелно, дужност обавештавања се не намеће онда када је реч о информацијама о којима је наводни поверилац могао сам да се обавести. Ако је његова заблуда последица пропуста да то учини, такав ризик мора сам да сноси. Право не би требало да штити оне који не штите сами себе. Мада је идеја да је свако дужан да заштити своје интересе начелно неспорна, проблеми се могу јавити при њеној конкретизацији. Другим речима, спорно може бити како утврдити да ли је наводни поверилац показао дужну пажњу при закључењу уговора, што је предмет посебне анализе. Са друге стране, када је реч о понашању наводног дужника, кандидат поставља питање да ли је за настанак дужности обавештавања неопходно утврдити да је дужнику одређена чињеница заиста била позната или се дужност обавештавања може наметнути и онда када му је она морала бити позната да се у промету понашао онако како се од њега то оправдано очекује, имајући у виду све околности случаја. Као посебно, поставља се и питање да ли је неопходно да наводни дужник буде свестан значаја који одређена чињеница има на формирање воље за закључење уговора. На процену показане пажње сауговарача при закључењу уговора, кандидат сматра да велики утицај има њихово својство, односно да ли је реч о лаику или субјекту који поседује одређене професионалне или стручне компетенције.

Коначно, кандидат сматра да анализа дужности обавештавања не би била потпуна уколико се, као посебно, не би обрадило и питање какав утицај може имати природа саме информације на настанак и обим дужности обавештавања. Имајући у виду да чињенице које могу имати утицај на одлуку сауговорача да закључе уговор, за које постоји интерес да им буду познате, по својој природи могу бити бројне и различите, ова анализа би требало да помогне при пружању одговора на питање о чему су заиста сауговорачи дужни да једни друге обавесте, те да ли је могуће установити критеријуме на основу којих би, у „мору“ потенцијалних, било могуће издвојити оне чињенице које представљају објект предуговорне дужности обавештавања. Начелно, чињеница која представља објект предуговорне дужности обавештавања мора имати одлучујући карактер – она мора бити таква да би свест о њој или спречила другу страну да закључи уговор или битно утицала на услове под којима би уговор био закључен. Али чак и онда када она неспорно има одлучујући утицај, њена садржина може бити таква да би према општем схватању било неоправдано очекивати да она представља објект дужности обавештавања.

Циљ целокупног истраживања је не само проналажење одговора на постављена питања, већ и проналажење евентуалних *de lege ferenda* решења за уочене проблеме.

III. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

1. У домаћој, а посебно упоредноправној литератури и судској пракси се повреда предуговорне дужности обавештавања већ санкционише, али посредно, преко постојећих, класичних установа уговорног права, што указује на то да су судови препознали да постоји дужност обавештавања при закључењу уговора

Упркос чињеници да општа предуговорна дужност обавештавања није изричито регулисана законом, нити у нашем, нити у већини великих упоредноправних система, пропуштање пружања информација сауговорачу, релевантних за доношење одлуке о закључењу уговора, судови увелико (посредно) санкционишу применом правила блиских, али установа различитих не само у односу на општу предуговорну дужност обавештавања, већ и међусобно, као што су превара, заблуда, одговорност за скривене мане и евикцију, па и применом правила о предуговорној одговорности. Чињеница да се пропуштање

пружања релевантних обавештења при закључењу уговора прекорева, те посматра као понашање које заслужује макар и посредну правну санкцију, значајна је полазна основа за даље истраживање овог проблема. Тиме су судови, заправо, посредно и признали постојање једне такве предуговорне дужности, чиме је, у најмању руку, уздрмано традиционално схватање да дужности обавештавања, мимо законом изричито предвиђених случајева, нема.

Питање решавања проблема ћутања о релевантним околностима при закључењу уговора, најпре се поставило у оквиру једног другог проблема преиспитивања услова за примену правила о превари: може ли се, наиме, преварити ћутањем? Традиционално схватање установе преваре, засновано на уском тумачењу законских одредаба којима је регулисана, подразумевало је да је неопходно активно понашање којим се друга страна доводи или одржава у заблуди да би уопште било речи о превари. Судови су, међутим, под снажним утицајем теорије која је обесмишљавала формалну разлику у начинима преварног поступања, сматрајући да се долозном ћутању морају приписати исте последице као и превари активним понашањем, постепено почели да проширују поље преваре, санкционишући и случајеве преваре до које долази простим ћутањем. Имајући у виду да превара ћутањем није ништа друго до намерно, скривљено задржавање одређене релевантне информације, тиме је на мала врата, заправо, пружена заштита повреди предуговорне дужности обавештавања. Санкционисање преваре ћутањем јесте признање постојања предуговорне дужности обавештавања, чија се повреда, заправо, санкционише.

Међутим, превара ћутањем, подразумевајући намеру као најтежи облик кривице, представља екстремни случај повреде предуговорне дужности обавештавања. Санкционисање пропуштања пружања релевантних обавештења сауговорачу при закључењу уговора није се задржало само на томе. Судови су, тежећи да пруже заштиту и у случају непажње, прибегавали примени правила о заблуди, имајући у виду да недовољна информисаност једног од сауговорача може учинити његову вољу манљивом. Штавише, не само да су дозвољавали поништај уговора позивањем на заблуду при закључењу уговора, већ су усвајали захтев жртве заблуде за накнаду штете. Овакви захтеви се нису могли заснивати на одредбама о заблуди, јер се заблуда начелно не бави узроком, већ само последицом. Узрок заблуде значајан је само у случају када је реч о неизвињавајућој

заблуди. Другим речима, посматра се само понашање лица у заблуди при закључењу уговора, не и друге стране (изузев када је реч о превари). Стога су захтеви за накнаду штете свој основ могли да нађу само у општим одредбама о одговорности за штету. Чињеница је, дакле, да су судови препознали да постоји предуговорна дужност обавештавања, чија повреда се санкционише не само поништајем уговора, што може бити недовољна или понекад неадекватна санкција, већ и накнадом штете. Тиме су се, у тежњи да се оваквом понашању пружи адекватан прекор, напустили строги оквири правног режима заблуде.

Када је реч о правилима о одговорности за недостатке на ствари, мада је уврежено схватање да се њихова примена везује за само извршење уговора, не и његово закључење, чињеница је да неадекватно „извршење“ уговора често може бити последица околности која претходи самом закључењу. Купљена ствар може имати одређени недостатак већ при закључењу уговора, који се уобичајеним прегледом није могао открити, а о коме продавац није обавестио купца. Када се дужност обавештавања санкционише применом ових правила, реч је заправо о санкционисању недостатка који се јавио још при закључењу уговора, а не његовом извршењу. Ово је разлог зашто одређени аутори ову установу зову хибридном, јер су услови за одговорност готово идентични онима који се захтевају за заблуду, али су дејства различита: код одговорности за скривене мане у крајњој линији може доћи до раскида, али не и поништаја уговора. Ствар се само посматра из друге перспективе: док је код заблуде у првом плану психолошки моменат, воља за закључење уговора, код одговорности за скривене мане се поставља питање да ли је сауговарач добио оно што је оправдано могао да очекује извршењем обавезе друге стране – објективизован је циљ.

Коначно, мада се судови, при решавању спорова насталих услед повреде предуговорне дужности обавештавања, изузетно ретко позивају само на опште одредбе о одговорности за штету, независно од правила којима се штити воља, до њихове примене је долазило у оним ситуацијама када се као адекватна, али и довољна санкција, јављао само захтев за накнаду штете. То је уобичајено случај онда када би сауговарач, све и да је имао сазнања о прећутаним околностима, свакако донео одлуку о закључењу уговора, али под другачијим условима. Примена правила о предуговорној одговорности не захтева

утврђивање да је постојала намера друге стране да одређену чињеницу прећути већ је довољна и непажња.

2. Установљавање посебних правила којима би се регулисала предуговорна дужност обавештавања општег карактера је од велике важности, јер примена правила постојећих установа може бити недовољна и(ли) неадекватна

Чињеница да су судови прибегли примени правила неких од постојећих класичних установа уговорног права на случајеве повреде предуговорне дужности обавештавања, значајна је из најмање два разлога: прво, већ поменуто, тиме је посредно препознато и признато постојање дужности предуговорног обавештавања, упркос одсуству изричите законске одредбе о њој и традиционалном негирању њеног постојања; друго, оваква судска пракса има значај и у томе што се помоћу ње могу утврдити елементи неопходни за настанак овакве дужности, њен обим, или прецизније, лимити предуговорне дужности обавештавања. Ипак, установљавање посебних правила, којим би се регулисала општа предуговорна дужност обавештавања чини се важним из најмање два разлога. Прво, самостална примена било које од ових установа показује се као недовољна да се на адекватан начин санкционише сваки вид повреде предуговорне дужности обавештавања и пружи заштита необавештеној страни. Наиме, свака од њих има своје поље примене, ван чијих граница могу (неоправдано) остати бројни случајеви повреде дужности обавештавања. То је разлог зашто је судска пракса еволуирала у њиховој примени, одступивши од строгог придржавања слова закона и схватања којима су обликована, како би се постигао жељени циљ. То се јасно огледа, примера ради, у томе што је данас готово неспорно да превара не мора бити учињена само активним понашањем, већ и ћутањем. Међутим, превара ћутањем представља само један, екстремни случај несавесног поступања којим се повређује предуговорна дужност обавештавања, али свакако не и једини. Без заштите би, применом само ових правила, остали сви случајеви повреде ове дужности непажњом. Са друге стране, ни примена правила о заблуди, сама по себи, не чини се довољном. Први и најважнији ограничавајући фактор огледа се у томе што се њима не предвиђа могућност накнаде штете жртви заблуде. Заблуда, као установа чији је основни циљ заштита воље саговорача, у фокусу има само и једино вољу. Судска анализа

је површнија него што би требало да буде случај када дође до повреде предуговорне дужности обавештавања – код заблуде се једино испитује да ли је воља за закључење уговора манљива, не и зашто је манљива. Узрок заблуде је важан само утолико да се испита понашање жртве, али не и понашање њеног сауговорача. Ипак, поништење уговора, у случају повреде предуговорне дужности обавештавања, врло често није довољна ни адекватна санкција. Управо је из тих разлога битно утврдити оквире ове дужности, како би се утврдило када је оправдано, поред или независно од поништења уговора, досудити и накнаду штете.

Када је реч о правилима о одговорности за скривене мане, заштита у случају повреде предуговорне дужности обавештавања би се, њиховом применом, слично као и код заблуде, пружила само у једном ограниченом броју случајева: само онда када ствар нема својства потребна за редовну употребу или пак нарочиту употребу за коју је купац набавља, а која је била позната или морала бити позната продавцу. Тиме се искључује заштита не само онда када се прећути информација о осталим околностима које се, примера ради, тичу самих престација уговорних страна или уопште уговора који се закључује. Требало би, свакако, поред тога, напоменути и да је овде реч о уговорној одговорности, што се чини неадекватним, имајући у виду да се узрок одговорности рађа, практично, још и пре закључења уговора. Исто се може рећи и за раскид уговора, који се предвиђа као једна од последица одговорности за скривене мане.

Коначно, општа правила о одговорности за штету или начело савесности и поштења не могу пружити одговор на питање када и под којим условима настаје дужност обавештавања, што начело правне извесности и сигурности захтева. Правила о општој предуговорној дужности обавештавања би, у том смислу, служила употпуњавању поменутих установа, али и приближавању њихових решења. Посебним правилима о општој предуговорној дужности обавештавања би се уједно хармонизовала и правила посебних закона којима се штити воља сауговорача, па и правила о посебним дужностима обавештавања. Резоновање је слично без обзира на то да ли се ради о вољи или другим условима за настанак уговора, као што су кауза или предмет. Наиме, до одсуства каузе или неважности предмета, такође, може доћи услед пропуста пружања обавештења. Међутим, разлог одсуства или ништавости једног од елемената неопходних за настанак

уговора није релевантан да би се уговор сматрао непостојећим или ништавим. Узрок је, ипак, важан уколико постоји кривица сауговорача који је прећутао одређену информацију, у ком случају његов сауговорач може захтевати још и накнаду штете.

3. Општу предуговорну дужност обавештавања би требало разликовати од опште уговорне дужности обавештавања

Чини се да су разлике евидентне. Најпре, разликују се према тренутку када настају: предуговорна дужност обавештавања настаје пре закључења уговора (и у вези је са закључењем), док се уговорна дужност најраније рађа самим закључењем уговора. Друго, према тренутку извршења: предуговорна дужност обавештавања се мора извршити пре, најкасније у самом тренутку закључења уговора, али свакако пре коначне изјаве воље сауговорача (повериоца); уговорна дужност се има извршити након закључења уговора. Треће, повреда предуговорне дужности обавештавања доводи у питање пуноважност уговора; повреда уговорне дужности доводи у питање правилно извршење уговора.

Проблем се, међутим, јавља при утврђивању природе одговорности. Посебно уколико поверилац захтева само накнаду штете, не и поништење уговора. У вези са тим је важно поменути да је општим одредбама Закона о облигационим односима предвиђена одговорност због пропуштања пружања обавештења. Анализа чл. 268 којом је регулисана, међутим, није од велике користи. Прво, реч је о уговорној, а не предуговорној дужности обавештавања. То се може закључити не само из слова одредбе („уговорна страна која је дужна...“), већ и из тога што је смештена у део ЗОО о дејствима обавеза (из већ насталог облигационог односа). Њена повреда рађа питање правилног извршења уговора, не и његове пуноважности. Друго, помоћу ње се не може сазнати довољно ни о томе када су уговорне стране дужне да обавештавају једна другу, јер се њоме само утврђује санкција која следи када се (утврђена) уговорна дужност обавештавања повреди – ова одредба, дакле, није од велике користи ни у конструкцији појма дужности обавештавања уопште.

4. Нема предуговорне дужности обавештавања уколико наводни дужник није знао или морао знати информације од одлучујућег значаја за другу страну

Основни предуслов постојања предуговорне дужности обавештавања јесте дужничково поседовање одређене информације. Начелно би се могло рећи да не постоји дужност обавештавања уколико наводни дужник ни сам нема сазнања о одређеним чињеницама. Међутим, имајући у виду развој уговорног права, посебно креирање и устоличавање схватања у судској пракси о необоривој претпоставци да стручњак познаје мане сопствене ствари, у институтима блиским проблему предуговорне дужности обавештавања, чини се сасвим оправданим допустити одређене изузетке у односу на поменути предуслов настанка предуговорне дужности обавештавања. Наиме, када је реч о професионалцима, субјектима који предузимају одређене правне послове у оквиру делатности којом се баве, требало би, сходно већ заузетим схватањима у литератури и судској пракси, сматрати да им је, у време закључења уговора, била позната околност која је одлучујућа за другу страну. Чак и ако о њој заиста нису имали сазнања, дужност пажње у промету им налаже да се о њој обавесте како би могли да своја сазнања пренесу сауговарачу.

5. Предуговорна дужност обавештавања не би требало да постоји уколико је наводни поверилац био дужан да се сам обавести о релевантној околности

Наметање предуговорне дужности обавештавања има за циљ ублажавање неједнакости знања сауговарача при закључењу уговора, а која је последица често значајне диспропорције њихових способности и вештина, посебно уочљиве у односу професионалац-потрошач. Информациона асиметрија услед које је закључен нежељени уговор није, међутим, увек резултат несавесног понашања информационо супериорнијег сауговарача. Нити би требало да терет реуспостављања равнотеже увек буде на њему. Стога се као противтежа и основана потреба да се ограничи предуговорна дужност обавештавања, намеће дужност повериоца да се сам обавести. Тек уколико он у томе не успе или је из другог разлога његово незнање оправдано, може се поставити питање да ли је о релевантним околностима постојала дужност друге стране да га обавести. У том смислу, оправдано незнање повериоца представља логичан и потребан предуслов рађања предуговорне дужности обавештавања.

Овај предуслов има двоструки значај: прво, било би претерано и непрактично стављати једног уговорника у позицију да обавештава другог о свему, па и о очигледном; друго, узима се у обзир савесност, држање „повериоца“ – он не сме бити крив за сопствено незнање.

Питање на које постоји потреба наћи адекватан одговор јесте утврђивање граница ове дужности у сопственом интересу (дужности самообавештавања). Када, наиме, нема кривице повериоца за сопствено незнање? Одговор у великој мери зависи од претходног питања начина процене „оправданог незнања“ као правног стандарда: треба ли га ценити субјективно или објективно? Уколико би се оправданост незнања ценила субјективно, *in concreto*, то би значило да је при процени неопходно узимати у обзир године, знање, професију или друге релевантне особине уговорника. Уколико би се, пак, ценила објективно, *in abstracto*, то би подразумевало узимање у обзир само објективне доступности одређене информације. И једном и другом начину процене има се приговорити: одређивањем за објективни, заштита се не би пружила управо онима којима је најпотребнија; одређивањем за субјективни, велики терет пребацује на дужника дужности обавештавања - уколико има неугог сауговарача, више се мора он бринути о сауговарачевим интересима, него сауговарач о сопственим. Наш законодавац се, имајући у виду одредбе ЗОО, није одређивао увек на исти начин: одредбама о заблуди, даје се предност објективној процени понашања лица у заблуди („осим ако при закључењу уговора није поступала са пажњом која се у промету захтева“); одредбама о одговорности за материјалне недостатке, предлаже се компромисно решење („брижљиво лице са просечним знањем и искуством лица истог занимања и струке би могло лако опазити при уобичајеном прегледу ствари“). Приступ може бити двострук, чак и ако се прихвати компромисно решење: акценат се може ставити на доступности одређене информације просечном (или брижљивом) човеку истих особина, али и на томе да ли је такво лице предузело све доступне мере да информацију сазна. Могу се поставити и нека нова питања: ако је неко неук, може ли се његова кривица искључити утврђивањем да је он, са таквим својим особинама, предузео све што је могао или се пак од таквих неуких управо очекује виши степен пажње, па је требало да ангажује стручну помоћ. Коначно, ако је и ангажована помоћ, ослобађа ли то дужника своје дужности?

У вези са оправданошћу незнања повериоца, на овом месту се напомиње да она не зависи само од тога да ли је повериоцу одређена чињеница била доступна. Пропуст да се сам обавести о њој не мора увек бити последица његове непажње. Када између будућих сауговарача постоји посебан однос поверења, незнање може бити последица и оправданог ослањања повериоца на то да ће га дужник обавестити о одређеној чињеници, чак и када је она доступна. Разлог је у томе што посебан однос поверења може утицати на понашање субјеката у том смислу да буду мање опрезни при закључењу уговора, ослањајући се на то да их сауговарач неће „надмудрити“ или „насамарити“. Поред тога, разумно је очекивати да страна којој се поверење поклања покаже виши степен бриге о сауговарачевим интересима. Однос поверења, примера ради, може настати као резултат природе самог уговора (код налога или ортаклука), особине сауговарача или природе односа између сауговарача (као што је уговарање са стручњаком или пак блиским лицем као што су чланови породице).

6. Дужник опште предуговорне дужности обавештавања може бити не само професионалац, већ и непрофесионалац (лаик) и обрнуто – у улози повериоца ове дужности може се наћи и професионалац

Природно је и уобичајено да се у улози дужника предуговорне дужности обавештавања налази професионалац, као што је природно и уобичајено да се у улози повериоца налази лаик, непрофесионалац. Ове исказе потврђује и растући број посебних, законом предвиђених предуговорних дужности обавештавања који терете професионалце, а сврха им је заштита наугроженијих – потрошача.

Ипак, својство будућег сауговарача не би требало да, у сваком случају, *ipso facto*, искључи могућност да се нађе у улози дужника или повериоца нађе како лаик, тако и професионалац. Наиме, при закључењу одређених уговора, једна уговорна страна се, по природи ствари, налази у позицији да поседује одређене информације које могу бити недоступне другој, без обзира на то да ли је реч о професионалцу или лаику. Тако, примера ради, продавац неупоредиво боље познаје својства сопствене ствари од купца; то једнако може бити случај и онда када је реч о продавцу-лаику и купцу-професионалцу.

Ова чињеница је препозната и у нашем уговорном праву, при уређењу односа уговарача осигурања и осигуравача. Наиме, уговарач осигурања, по природи ствари, поседује информације које могу бити од значаја за оцену ризика, што је и довело до креирања посебне законске дужности на терет уговарача осигурања да ове околности пријаве пре закључења уговора о осигурању.

Системи који су имплементирали општу предуговорну дужност обавештавања њен значај виде управо у томе да се на један општи начин, независно од својства сауговарача, реши проблем информационе асиметрије који може довести у питање опстанак закљученог уговора. Својство професионалца, дакле, не би требало да *a priori* искључи могућност да и он буде заштићен, и обратно – својство лаика не ослобађа га дужности да сауговарача (макар то био професионалац) обавести и околностима које му могу бити од одлучујућег значаја за доношење одлуке о закључењу уговора.

7. Објект предуговорне дужности обавештавања представља околност која је од одлучујућег значаја за повериоца, али на коначну процену да ли ће одређена одлучујућа чињеница бити објект дужности обавештавања и те како утиче њена садржина

Оно што се са сигурношћу може тврдити и од чега би требало поћи јесте да не постоји предуговорна дужност обавештавања о свим околностима. Таква дужност би била не само превелико оптерећење за дужника, већ и потпуно бескорисна за повериоца. Први критеријум сужавања обима објекта предуговорне дужности обавештавања требало би да буде релевантност информације за сауговарача – она мора бити таква да би свест о њој навела сауговарача да одустане од закључења уговора или макар од закључења уговора такве садржине. Други критеријуми сужавања обима објекта предуговорне дужности обавештавања подразумевају залажење у саму суштину (природу) одређене информације. Тако, у упоредном праву се може наићи на предлоге да је потребно правити разлику између тзв. унутрашњих и тзв. спољашњих информација, при чему се тврди да су судови склони да прихвате да постоји дужност обавештавања само у погледу првих. Унутрашњим се сматрају оне околности које се односе на предмет уговора, престације уговорних

страна, карактеристике ствари, укључујући урођене или стечене мане ствари, које утичу на њену употребу или би могли да проузрокују штету на лицу или имовини, итд, док се спољашњим означавају оне околности које се не односе директно на престације уговорних страна, али могу утицати на њихову вредност или бити мотив за закључење уговора, као што су, примера ради, услови на тржишту, евентуалне политичке промене или ратни (или слични) сукоби, карактеристике насеља у коме се купује непокретност или жели обављати привредна делатност, пораст или смањење законских дужности које могу утицати на положај сауговорача, итд. Поред овог, наилази се и на предлог да се дужност обавештавања по правилу намеће када је реч о чињеницама које се односе на карактеристике престације коју дужник *нуди* повериоцу, не и на карактеристике престације коју дужник *стиче* од повериоца. Разлог је у томе што поседовање одређене ствари, у великом броју случајева, даје „одрешене руке“ да се спознају карактеристике сопствене ствари. Стога, ако то није случај, незнање се често сматра неоправданим, што је неспорно онда када стицање сазнања о карактеристикама сопствене престације не захтева улагање значајнијих напора или средстава. Међутим, чак и онда када до одређених информација није једноставно доћи, јер изискују улагање значајних средстава, поставља се питање да ли би о њима друга страна требало да има дужност обавештавања, нарочито уколико је и сама до сазнања дошла озбиљним и скупим истраживањем.

Коначно, без обзира на релевантност информације или чињеницу да је недоступна, из поља објекта предуговорне дужности обавештавања се уобичајено изостављају две категорије информација: оне информације које једна страна има право да не открије другој страни (што посебну примену има у радним односима), као и оне информације које једна страна има дужност да не открије другој страни (ако је реч о поверљивим подацима које не сме да открије).

IV. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација је подељена на седам целина.

Први део је уводни. У њему су, најпре, дате опште напомене о самом предмету и значају истраживања о дужности обавештавања при закључењу уговора. Потом, указујући

на потребу разликовања обавеза, дужности у обостраном и дужности у сопственом интересу, кандидат пружа објашњење за термилошко одређење дужности обавештавања при закључењу уговора, истовремено задирући и у њену правну природу. У уводном делу дат је и приказ основних функција предуговорне дужности обавештавања, научних метода који су коришћени при изради ове докторске дисертације, као и план истраживања.

У другом делу, пажња се посвећује односу опште предуговорне дужности обавештавања и других класичних института уговорног права, као што су мане воље, одговорност за недостатке, предуговорна одговорност, али и општа начела уговорног права. Таква анализа имала је за циљ да утврди може ли се на основу правила којима су уређени ови класични институти, као и начина на који се они примењују у пракси, закључити о постојању и обиму дужности обавештавања у једном правном систему. Идеја јесте да се испита могу ли они послужити као правни основ помоћу кога би се санкционисало ћутање једног саговорача при закључењу уговора. Потреба за оваквом анализом објашњава се тиме да ни у нашем, као ни у великом броју упоредноправних система, не постоји норма којом се на један изричит и уопштен начин намеће будућим саговорачима дужност да једни друге обавесте при закључењу уговора о околностима које су од одлучујућег значаја за доношење одлуке о закључењу уговора.

У трећем делу дат је приказ економске анализе предуговорне дужности обавештавања. Пажња се посвећује томе какав утицај има наметање предуговорне дужности обавештавања на понашање рационалних економских субјеката. Спречавање закључења уговора у заблуди о одређеној релевантној околности један је од циљева којима се тежи наметањем дужности обавештавања, имајући у виду да закључење нежељених уговора доводи до погрешне алокације ресурса. С друге стране, претерано наметање дужности обавештавања при закључењу уговора би могло да утиче на смањење подстицаја за прикупљање информација. Уколико су дужни да одређене информације поделе са саговорачима, субјекти губе интересовање за њиховим трагањем, нарочито онда када је оно скопчано са великим трошковима. Из тих разлога се, у овом делу, најпре на један уопштен начин, а потом и кроз приказ најважнијих теорија, указује на то у којим ситуацијама се сматра друштвено корисним, а у којим друштвено некорисним наметнути дужност обавештавања при закључењу уговора.

У четвртом делу се показује да потреба за изричитим регулисањем последица ћутања при закључењу уговора није остала само унутар граница националног права држава. Вишедеценијски рад правника широм Европе, организованих у оквиру истраживачких група, на анализи постојећих решења, судске праксе и теоријских ставова у различитим правним системима, резултирао је настанком више научних пројеката са идејом покушаја хармонизације правила уговорног права. Рад на овим пројектима подразумевао је, између осталог, и истраживање о општој предуговорној дужности обавештавања. Имајући у виду да резултати тих истраживања, отелотворени кроз предложена решења о начину њеног регулисања, представљају својеврсну синтезу упоредноправних решења, сматра се важним указати, макар уопштено, на који је начин у њима предложено регулисање опште предуговорне дужности обавештавања.

У петом делу, коме је посвећен највећи део ове докторске дисертације, пажња се посвећује утврђивању који елементи граде дужност обавештавања при закључењу уговора. Њихово идентификовање сматра се двоструко корисним: помоћу њих се умногоме олакшава долажење до одговора на питање под којим условима настаје дужност обавештавања, као и који би могао бити њен обим. Условљавање настанка и обима опште предуговорне дужности обавештавања испуњеношћу одређених услова сматра се потврдом идеје да не постоји, нити би требало да постоји потпуна, неограничена дужност обавештавања. Оваква идеја је разумљива из најмање три разлога. Прво, таква дужност би представљала претерано оптерећење за дужника, јер би се на њега превалио терет да сауговарача обавести и о оним околностима о којима се он сам може обавестити. Друго, таква дужност би била прилично непрактична, јер би водила претераном обавештавању, чак и онда када за тим нема никакве реалне потребе. Треће, најважније, њено наметање би било потпуно неприродно, нелогично: дужник би се више морао бринути о сауговарачевим, него о својим интересима. Осим тога, ограничавање дужности обавештавања јесте израз тежње да се помире супротстављени интереси сауговарача и пруже смернице помоћу којих се долази до одговора на питање када природна потреба сваког сауговарача да заштити своје интересе уступа место потреби да се у обзир узму и интереси друге стране.

Овај део је подељен у две велике целине.

У првој целини се испитује на који начин утиче држање, односно понашање сауговорача на настанак дужности обавештавања. У вези са тим, извршена је двострука анализа.

Са једне стране, испитује се како понашање наводног дужника утиче на настанак дужности обавештавања. Износи се став да је дужност обавештавања, начелно, условљена тиме да је њен дужник заиста имао сазнања о одређеној околности о којој постоји заблуда друге стране, јер се не може очекивати да он има дужност да пружи обавештење другој страни о чињеници о којој ни сам нема сазнања. Међутим, као посебно интересантно, у овом делу се анализира питање да ли се скривљеним, несавесним понашањем наводног дужника може сматрати и ситуација када је он пропустио да другу страну обавести о околностима о којима заиста нема сазнања, али се у промету оправдано очекује да их има, јер му то дужност пажње налаже. Потврдан одговор до кога се долази у одређеним случајевима води закључку да *свест* о одређеној чињеници није предуслов *sine qua non* за настанак дужности обавештавања. Ако се од наводног дужника очекује да познаје одређене чињенице, онда правилно извршење дужности обавештавања подразумева да се о њима и сам обавести пре закључења уговора, како не би сносио последице повреде дужности обавештавања. Када је реч о понашању дужника, као посебно се анализира и питање да ли је неопходно да свест о одређеним чињеницама (или дужност да их познаје) прати уједно и свест о *одлучујућем значају* који одређена информација може имати на одлуку сауговорача да закључи уговор.

Са друге стране, једнака важност се придаје и понашању наводног повериоца дужности обавештавања. Циљ који се жели постићи наметањем предуговорне дужности обавештавања јесте елиминисање, односно, ублажавање информационе асиметрије која постоји у тренутку закључења уговора, а чији је најчешћи узрок неједнака доступност информација. Имајући то у виду, износи се идеја да дужност обавештавања не би требало да постоји онда када је одређена информација доступна обема странама, када њено сазнање не изискује од повериоца да уложи већи напор од оног што се у промету од њега очекује, јер би се у таквим околностима незнање наводног повериоца сматрало неоправданим. У вези са тим, анализира се који је степен пажње наводни поверилац дужан да покаже при закључењу уговора, на који начин се процењује његова (не)пажња, као и да

ли пажљиво поступање подразумева дужност да се потражи савет стручњака онда када наводни поверилац није способан да самостално дође до потребних информација.

Коначно, у овој првој целини, посвећује се пажња још двома идејама: прво, испитује се какав утицај може да има злонамерно прећуткивање одређене чињенице од стране наводног дужника онда када је заблуда (наводног) повериоца неизвињавајућа, јер је о тој чињеници могао сам да се обавести, односно да ли свест о заблуди друге стране и намерно ћутање „ништи“ последице непажљивог поступања те друге стране; друго, испитује се какав утицај може имати чињеница да је једна страна, услед оправданог поверења које је имала у другу, пропустила да се сама обавести о одређеним чињеницама, ослањајући се на то да ће је о томе обавестити саговорач.

У другој целини петог дела се пажња усмерава на испитивање које чињенице могу представљати објект предуговорне дужности обавештавања, односно *о чему* може постојати дужност обавештавања. У вези са тим, најпре се истиче да разноврсност околности сваког конкретног случаја, онемогућава било какав покушај еnumerације информација које би потенцијално могле представљати објект опште предуговорне дужности обавештавања. С друге стране, ова разноликост животних ситуација у којима се може поставити питање постојања предуговорне дужности обавештавања у многоне отежава и покушај да се изврши макар каква генерализација и извуку општих закључци. Чак и у упоредноправним системима у којима се то чини, одредба закона је најчешће прилично неодређено или широко постављена, чиме се отежава њена примена у пракси, јер се у многоне оставља на суду да о томе дискреционо одлучи. Упркос томе, сматра се да је могуће уочити критеријуме помоћу којих се може сузити круг чињеница које могу представљати објект предуговорне дужности обавештавања. На првом месту, критеријум који се истиче као нужни, општеприхваћени, јесте релевантност чињенице. Она мора бити таква да би сазнање о њој навело саговорача да одустане од закључења уговора или да на закључење пристане само под битно другачијим условима. Међутим, поред овог уопштеног критеријума, испитује се и на који начин садржина одређене чињенице може утицати на њену релевантност, али и подобност да представља објект дужности обавештавања. Наиме, уочава се да, ма колико значајне за формирање воље о закључењу уговора, поједине информације, осим изузетно, не могу представљати објект дужности

обавештавања, јер се у промету не може оправдано очекивати да о њима једна страна обавештава другу. Коначно, на крају ове целине се указује на то да садржина појединих информација које представљају објект дужности обавештавања може утицати и на саму природу дужности обавештавања. У вези са тим, чини се трипартитна подела на дужност обавештавања у ужем смислу, дужност саветовања и дужност упозорења, указује на њихове основне карактеристике, као и главне разлике које постоје међу њима.

Шести део дисертације посвећен је утврђивању других околности које могу представљати препреку за настанак дужности обавештавања. У вези са тим, најпре се испитује да ли свако изношење нетачних чињеница при закључењу уговора представља превару и сходно томе подложно правној санкцији или се оно у појединим случајевима толерише, било зато што је „убичајено“ у промету (*dolus bonus*), било зато што представља само изјаву мишљења сауговарача, било зато што заштита неких других (важнијих) интереса даје право једном сауговарачу да изнесе чињенице за које зна да су нетачне. Осим тога, у овом делу се анализира да ли дужност једне стране на чување тајни о одређеним чињеницама може представљати препреку настанку дужности обавештавања о њој, односно којој би од њих, у случају конкуренције, требало дати предност.

Коначно, у последњем, седмом делу су на један уопштен начин изнета закључна разматрања о дужности обавештавања при закључењу уговора. Наглашава се да одсуство конкретних, изричитих правила којима се уређује дужност обавештавања на један уопштен начин, те потреба да се прибегне анализи других установа, како би се утврдило да ли таква дужност постоји у једном правном систему, чини да се као њени основни недостаци означе проблематична фундираност и практична неодређеност. Тиме, међутим, није онемогућена идентификација околности којима се даје значај конститутивних елемената за настанак предуговорне дужности обавештавања. Солидну основу за то пружа анализа постојећих правних института, предложених решења у упоредноправним системима и научним пројектима, али и начин на који се развијала предуговорна дужност обавештавања у судској пракси.

V. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Мада је идеја о (општој) међусобној дужности обавештавања која постоји између странака при закључењу уговора настала релативно давно, потпунији одјек у доктрини и законодавству добила је тек у последњих неколико деценија. Имплементација је, при томе, била бржа кроз развој такозваних посебних предуговорних дужности обавештавања, у области потршачког права или, још уже, у домену регулисања уговарања финансијских услуга или осигурања. Неједнакост која постоји у поседовању информација релевантних за уговор, још више дебаланс у доступности информација између професионалца и потрошача, нарочито код сложених питања инспирисала је не само законодавце, националне и међународне, већ и правне теоретичаре. Прихватање савремених решења када се ради о различитим питањима заштите потршача присутно је и код нас, и праћено је и запаженим истраживањима и теоријским написима, и они могу бити ослонац и смернице па и представљати озбиљан допринос у разумевању предмета истраживања, те његовој даљој конструкцији. Ипак, истраживање у оквирама ове докторске дисертације потврдило је претходан став докторанта, испољен у пројекту тезе, да наш правни систем не само да не предвиђа одредбу о општој предуговорној дужности обавештавања, већ и да идеја о имплементирању одредбе о оваквој дужности није, још увек није, довољно сазрела, не само код нас него ни у већим правним системима. У сваком случају још није, у правној пракси и законодавству, присутна на недвосмислен начин.

Приступивши истраживању једне установе у настанку и транзицији, кандидаткиња је, на основу очигледно обимног и озбиљног претходног истраживања, поставила радне хипотезе чија је провера обећавала достизање резултата за који се и док је рад на тези био у току могло наслутити да ће бити озбиљан научни допринос. Изазов који је себи тако поставила, може се рећи већ на почетку оцене научних резултата које доноси ова теза, докторанткиња Снежана Дабић је у потпуности искористила.

Истражујући, кандидаткиња је прикупила изузетно богату грађу, на више језика, укључујући и ону сасвим савремену. Њена обавештеност о научним достигнућима, али и практичној примени правила о општој дужности обавештавања је неупитна. Аналитички приступ тој грађи пажљиво је изабран. Установа опште дужности обавештавања посматрана је и као нова, у поступку прихватања у континенталној породици права, али и у односу на класичне установе којима се уређује воља у уговорном праву, пре свега на

заблуду и превару, али и предуговорну одговорност. Отуда је, у оцени научног доприноса ове дисертације, могуће рећи да је она и пионирски научни рад у нашој грађанскоправној науци када је дужност обавештавања при закључењу уговора у питању, али и значајан искорак када је у питању научно поимање класичних установа, присутних и обрађиваних у нашем праву, као што су закључење уговора, и уже, мане воље.

Кандидаткиња је себи поставила за циљ и задатак не само да створи добру теоријску основу у односу на питање опште дужности обавештавања при закључењу уговора, већ и да искористи и надогради постојећа научна сазнања до којих се дошло проучавајући достигнућа у упоредном праву, али и да понуди решења *de lege ferenda*, у односу на установу у целини, што је озбиљан задатак. С обзиром на то да наш правни систем не предвиђа одредбу о општој предуговорној дужности обавештавања, предлози *de lege ferenda* дати су и за низ појединости, па и решења која дотичу друге установе.

Остварење овог циља, како је то констатовано када је прихваћен избор теме, несумњиво има велики значај и за повећање извесности (сигурности) у правном промету. Правни субјекти би били у могућности да процене да ли се и у којим ситуацијама (под којим околностима) од њих очекује да пруже обавештења, али и када би разумно могли да очекују да се њима одређена обавештења пруже. Отуда су научни резултати ове дисертације не само допринос науци грађанског права, већ и законодавству и правној пракси.

Високо постављене циљеве ова теза је досегла. Свеобухватно истраживање, дубока и прецизна анализа, добра композиција тезе, јасан стил излагања чине да је по оцени комисије пред научном јавношћу докторска теза која значајно превазилази просек и представља вредан допринос, а у односу на поручавана питања незаобилазно штиво у будућности.

VI. Закључак

Изабрана тема, квалитет истраживања, пажљиво коришћени научни меметоди правне науке, досегнути научни резултати, композиција и стил тезе, дозвољавају закључак да докторска дисертација кандидаткиње Снежане Дабић представља самостално и оригинално правнонаучно дело, да испуњава и превазилази услове да буде јавно брањена, те стога Комисија има част да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упути

Предлог

да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбру

У Београду, 18. 05. 2018.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Драгор Хибер, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Др Марија Караникић Мирић, ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Др Милош Живковић, ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Др Душан Николић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Новом Саду